

Remiss

Nummer: 74.25

2025-11-07

Justitiedepartement

103 33 Stockholm

Remissvar - SOU 2025:87, Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel

Saco har beretts tillfälle att lämna synpunkter i rubricerat ärende. Saco kommenterar de delar som berör utredningens uppdrag om ett utökat tjänsteansvar och en ny regel om straffansvar för missbruk av offentlig ställning.

Utredningens uppdrag och förslag

Utredningens övergripande uppdrag har varit att se över den straffrättsliga lagstiftningen om korruption och tjänstefel i syfte att säkerställa att lagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och anpassad till Sveriges internationella åtaganden. Den andra delen i uppdraget var att ta ställning till om det straffrättsliga ansvaret för tjänstefel borde utvidgas och, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag som innebär att straffansvaret utvidgas till att omfatta även annat än åtgärder som vidtagits vid myndighetsutövning. I denna andra del har utredningen undersökt om sådana åtgärder som strider mot grundlagsskyddade medborgerliga fri- och rättigheter, medför stora ekonomiska konsekvenser eller består av så kallat domstolstrots är kriminaliserade i tillräcklig utsträckning. Enligt direktiven ska det särskilt övervägas om straffansvaret bör utökas till åtgärder som omfattas av dagens undantag för förtroendevalda. Uppdraget omfattade också att analysera om förmågan att hantera pressade situationer på ett rimligt sätt samt gott omdöme tillmäts tillräcklig betydelse vid bedömningen av om något utgör tjänstefel.

I betänkandet föreslås en rad ändringar i den straffrättsliga lagstiftningen i syfte att effektivisera, modernisera och stärka regelverket mot korruption. Bland annat föreslås att korruptionsbrotten samlas i en ny lag, att straffansvaret för mutbrott förtydligas och straffskalan skärps, att ett nytt straffansvar för oaktsam finansiering av korruptionsbrott införs och att möjligheten för svensk domstol att döma över korruptionsbrott som begås utomlands utökas.

När det gäller utredningens uppdrag om huruvida det straffrättsliga ansvaret ska utvidgas till att omfatta även annat än åtgärder som vidtagits vid myndighetsutövning slås fast att alternativet att ta bort eller ändra avgränsningen till myndighetsutövning i den nuvarande bestämmelsen om tjänstefel av flera skäl inte är att föredra. Däremot föreslås att straffskalan för tjänstefel skärps och att det förtydligas vilka omständigheter som kan beaktas vid bedömningen av om en gärning är ringa och därmed undantagen från straffansvar. Utredningen anser dock att det finns behov av ett utvidgat ansvar som ska träffa vissa former av missbruk av det offentliga uppdraget, även när det inte har samband med myndighetsutövning. Sådana fall kan ofta träffas av andra straffrättsliga bestämmelser men utredningen konstaterar att det går att tänka sig fall då reglerna åsidosätts, bland annat i samband med offentlig upphandling utan att någon straffbestämmelse aktualiseras. Därför föreslås ett nytt brott, missbruk av offentlig ställning.

Sacos synpunkter

Sacos utgångspunkt är att det nuvarande regelverket för offentligt anställdas ansvar för fel och försummelse i tjänsten eller i anslutning till tjänsten är tillräckligt. Regelverket består nu av flera olika delar som kompletterar varandra; straffrättsligt ansvar, arbetsrättsligt ansvar, disciplinansvar, Justitieombudsmannens tillsyn, Justitiekanslerns tillsyn och skadereglering, skadestånd för det allmänna och för arbetstagaren. Till detta kommer att offentliganställda också omfattas av övrig korruptionslagstiftning såsom mutbrott eller förskingring på samma sätt som andra och därmed även de förstärkningar som utredningen föreslår beträffande korruptionsbrott. Saco ser därför inte att ytterligare förändringar är nödvändiga när det gäller tjänstefel eller den nya föreslagna bestämmelsen missbruk av offentlig ställning.

Saco anser att den bedömning som gjordes i utredningen om en skärpt syn på brott mot journalister och utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner (SOU 2022:2) alltjämt står sig. Den utredningen hade att ta ställning till om det straffrättsliga ansvaret för tjänstefel skulle utvidgas, gjorde en grundlig analys och konstaterade att det inte fanns skäl att föreslå några ändringar. Ett viktigt ställningstagande var att de principiella skäl som kunde anföras för att utvidgat ansvar inte väger upp riskerna med en utvidgning. Saco menar att försiktighet bör iaktas när det gäller skärpningar av regler som tar sikte på tjänstemannens enskilda ansvar och att fokus i stället bör vara på att förbättra medarbetares förutsättningar att utföra sitt uppdrag på ett korrekt sätt.

Saco delar de synpunkter som framförts av experten Lise Donovan i det särskilda yttrandet till utredningen, men kommenterar ändå kort de två olika förslagen nedan.

Förändringar av tjänstefelsbestämmelsen

Saco välkomnar utredningens tydliga ställningstagande att alternativet att ta bort eller ändra avgränsningen till myndighetsutövning i den nuvarande bestämmelsen om tjänstefel inte är att föredra. Saco instämmer också i utredningens ställningstagande att ringa brott även fortsättningsvis inte ska vara straffbart.

Däremot är Saco tveksam till den föreslagna utvidgningen av grovt tjänstefel genom att även risken för avsevärd skada eller betydande otillbörlig förmån ska vägas in, samt att straffskalan skärps. Utredningen har inte presenterat några övertygande skäl för varför detta behövs.

Saco avstyrker exemplifieringen av vad som ska utgöra ringa brott, och ser risken för att färre fall i så fall bedöms vara ringa. Att detta kan bli följderna konstaterar även utredningen. Saco anser att det är olämpligt att i straffrättslig lagtext införa denna typ av exemplifiering och menar att detta i stället bör överlämnas till rättstillämpningen. Domstolar bör även fortsättningsvis ha ett stort utrymme för sin bedömning av om ett brott är ringa eller inte.

Det nya förslaget om missbruk av offentlig ställning

Den föreslagna nya straffbestämmelsen syftar till att utvidga ansvaret för missbruk av det offentliga uppdraget till att omfatta även annat än åtgärder som vidtas vid myndighetsutövning. Här anges i utredningens överväganden att man gjort bedömningen att det finns behov av en reform som kriminaliserar missbruk av det offentliga uppdraget, vid offentlig upphandling eller annan förvaltning av allmänna medel, i syfte att gynna sig själv eller annan. Saco konstaterar, liksom utredningen, att i många situationer bör dock sådant missbruk kunna anses som trolöshet mot huvudman eller mutbrott.

Utredningen menar att "det går att tänka sig" fall då någon åsidosätter reglerna i syfte att gynna ett visst intresse på det allmännas bekostnad utan att någon nuvarande straffbestämmelse kan tillämpas på handlandet.

Saco anser att den föreslagna bestämmelsen snarast får karaktären av generalklausul som ska omfatta straffvärda handlingar som inte träffas av andra bestämmelser. Det är positivt att avsiktssuppsåt krävs för att gärningen ska vara straffbar. Flera rekvisit i bestämmelsen är dock oklara, exempelvis gäller detta vilka

personer som ska omfattas. I övervägandena hänvisar utredningen till det internationella begreppet "public official", vilket dock inte har någon motsvarighet i svensk rätt. Saco noterar att uttrycket "den som utövar offentlig tjänst eller offentligt uppdrag" är förhållandevis vagt och att det inte går att av lagtexten utläsa vilka som omfattas. Offentlig upphandling involverar ofta många personer och många olika led vilket innebär att det bör vara tydligt vem som ska ställas till svars.

Med tanke på att den föreslagna nya bestämmelsen ska vara subsidiär till tjänstefelsbestämmelsen, kan det bli så att en person som begått ett ringa tjänstefel, vilket är straffritt, ändå kan dömas till ansvar för missbruk av offentlig ställning, Detta framstår som märkligt. Om missbruk av offentlig ställning införs som brott, föreslår Saco att man även här undantar ringa brott.

Saco anser att det självklart är nödvändigt att motverka korruption, men det är också viktigt att detta sker på ett verkningsfullt sätt. Den här typen av vag straffrättslig bestämmelse, med knepiga gränsdragningar, blir troligtvis inte särskilt effektiv. Det som behövs för att motverka korruption, är snarare bättre kontrollmekanismer hos myndigheterna, liksom mer förebyggande arbete med utbildningsinsatser.

Som Akavia, Naturvetarna och SRAT anför, har offentligt anställda tjänstemän idag i många fall en utsatt ställning, och det är svårt att rekrytera och behålla kompetent personal. Ett utökat straffansvar är inte en lösning på detta utan riskerar att öka de problemen. Saco avstyrker därför förslagen om utökat straffansvar för offentligt anställda.

Yttranden från Akavia, Naturvetarna och SRAT biläggs.

Lena Granqvist
Samhällspolitisk chef

Helena Larsson
Chefsjurist

2025-10-22

Justitiedepartementet

Remissvar - SOU 2025:87, Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel

Akavia lämnar härmed synpunkter i rubricerat ärende. Akavia kommenterar de delar som berör utredningens uppdrag om ett utökat tjänsteansvar och en ny regel om straffansvar för missbruk av offentlig ställning.

Utredningens uppdrag och förslag

Utredningens övergripande uppdrag har varit att se över den straffrättsliga lagstiftningen om korruption och tjänstefel för att säkerställa att lagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och anpassad till Sveriges internationella åtaganden. Den andra delen i uppdraget har varit att ta ställning till om det straffrättsliga ansvaret för tjänstefel bör utvidgas och, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag som innebär att straffansvaret utvidgas till att omfatta även annat än åtgärder som vidtagits vid myndighetsutövning. Därvid har utredningen undersökt om sådana åtgärder som strider mot grundlagsskyddade medborgliga fri- och rättigheter, medför stora ekonomiska konsekvenser eller består av så kallat domstolstrots är kriminaliserade i tillräcklig utsträckning. Det skulle övervägas särskilt om straffansvaret bör utökas till åtgärder som omfattas av dagens undantag för förtroendevalda. I uppdraget låg också att analysera om förmågan att hantera pressade situationer på ett rimligt sätt samt gott omdöme tillmäts tillräcklig betydelse vid bedömningen av rekvisitet "vad som gäller för uppgiften" i 20kap. § brottsbalken.

I betänkandet föreslås ett flertal ändringar i den straffrättsliga lagstiftningen i syfte att effektivisera, modernisera och stärka regelverket mot korruption. Bland annat föreslås att korruptionsbrotten samlas i en ny lag, att straffansvaret för mutbrott förtydligas och straffskalan skärps, ett nytt straffansvar för oaktsam finansiering av korruptionsbrott införs och möjligheten för svensk domstol att döma över korruptionsbrott som begås utomlands utökas.

Vad gäller utredningens uppdrag att bedöma huruvida det straffrättsliga tjänsteansvaret ska utvidgas till att omfatta även annat än åtgärder som vidtagits vid myndighetsutövning konstateras att alternativet att ta bort eller ändra avgränsningen till myndighetsutövning i den nuvarande bestämmelsen av flera skäl inte är att föredra. Däremot föreslås att straffskalan för tjänstefel skärps och att det ska förtydligas vilka omständigheter som kan beaktas vid bedömningen av om en gärning är ringa och därmed undantagen från straffansvar. Vidare görs bedömningen att det finns behov av ett utvidgat ansvar som ska träffa vissa former av missbruk av det offentliga uppdraget, även när det inte har samband med myndighetsutövning. Det noteras därvid att sådana fall ofta kan omfattas av andra straffrättsliga bestämmelser men utredningen anser att det går att tänka sig fall då dessa inte blir tillämpliga, bland annat i

samband med offentlig upphandling. Därför föreslås ett nytt straffansvar med rubriceringen missbruk av offentlig ställning.

Akavias synpunkter

Översyn av korruptionslagstiftningen

Korruption är ett allvarligt samhällsproblem. Den undergräver rättssäkerhet och förtroende för myndigheter och förvaltning som är grundläggande för vår demokrati. Sverige framhålls ofta som ett land fritt från korruption och tillhör de 20 minst korrupta länderna i världen. I 2024 års mätning av Transparency international hamnade Sverige på plats 8, en något sämre placering än tidigare år. Det är en signal om att arbetet mot korruption behöver fortgå.

Akavia välkomnar därför den översyn som gjorts i syfte att säkerställa att korruptionslagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och anpassad till Sveriges åtaganden. Akavia vill dock påtala vikten av att utöver lagstiftning också intensifiera det förebyggande arbetet mot korruption i form av bland annat utbildning för medarbetare, övningar kring korruptionsdilemman och tydliga effektiva rapporteringssystem. Alla medarbetare måste ges goda förutsättningar att hantera korruption, veta vad som utgör korruption och vad som ska anmälas. Av Akavias rapport Rapportera mera – en lägesbild av arbetet mot korruption i offentlig sektor framgår olika delar i det förebyggande arbetet som kan förbättras.

Offentliganställdas ansvar

Akavias utgångspunkt är att nuvarande regelverk gällande ansvar för offentligt anställda för fel och försummelse i tjänsten eller i anslutning till tjänsten är tillräckligt. Systemet, som utvecklats över tid, består av flera olika delar som kompletterar varandra; straffrättsligt ansvar, arbetsrättsligt ansvar, disciplinansvar, Justitieombudsmannens tillsyn, Justitiekanslern tillsyn och skadereglering, skadestånd för det allmänna och för arbetstagaren. Dagens regelverk består således av flera olika delar utöver brottsbalkens bestämmelse om tjänsteansvar. Offentligt anställda omfattas naturligtvis även såsom andra av övrig korruptionslagstiftning som muta eller förskingring och därmed även de förstärkningar som utredningen föreslår beträffande korruptionsbrott. Vi motsätter oss därför förslagen om ändringar i brottsbalkens bestämmelse om tjänstefel samt den föreslagna bestämmelsen missbruk av offentlig ställning.

Akavia anser att den bedömning som gjordes i utredningen om en skärpt syn på brott mot journalister och utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner (SOU 2022:2) alltjämt står sig. 2022-års utredning hade att ta ställning till om det straffrättsliga ansvaret för tjänstefel skulle utvidgas och konstaterade att det inte fanns skäl att föreslå några ändringar. Ett viktigt ställningstagande i sammanhanget var att de principiella skäl som kunde anföras för ett utvidgat ansvar inte väger upp riskerna med en utvidgning. Akavia menar att försiktighet bör iaktas när det gäller skärpningar av regler som tar sikte på tjänstemannens enskilda ansvar och att fokus i högre grad istället bör vara på att förbättra medarbetares förutsättningar att utföra sitt uppdrag på ett korrekt sätt.

Akavia delar de synpunkter som framförts av experten Lise Donovan i det särskilda yttrandet till utredningen men kommenterar ändå kortfattat de två olika förslagen nedan.

Förändringar av tjänstefelsbestämmelsen Brottsbalken 20 kap 1§

Akavia välkomnar utredningens tydliga ställningstagande att alternativet att ta bort eller ändra avgränsningen till myndighetsutövning i den nuvarande bestämmelsen om tjänstefel av flera skäl inte är att föredra. Akavia välkomnar också utredningens ställningstagande om att det även fortsatt ska finnas ett undantag från straffansvar för ringa brott.

Däremot motsätter vi oss de föreslagna ändringarna av bestämmelsen om att utrymmet för att bedöma om ett brott är grovt utvidgas genom att även risken för avsevärd skada eller betydande otillbörlig förmån omfattas, att det förtydligas vad som ska utgöra ringa brott samt att straffskalan för grovt tjänstefel skärps. Akavia menar att det inte finns anledning att genomföra dessa ändringar.

När det gäller förslaget om att förtydliga vilka omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om en gärning är att anse som ringa anser vi att det utgör en inskränkning i förhållande till bestämmelsens nuvarande lydelse och att färre situationer framåt kommer att bedömas som ringa. Utredningen uttalar också att det är troligt att förtydligandet av vad som ska anses som ringa brott leder till att vissa gärningar, som idag bedömts som ringa, inte längre kommer att bedömas som ringa eller att det i vart fall kommer att väckas åtal i fler fall (s.397, jfr 439). Akavia anser dessutom att det är olämpligt att i straffrättslig lagtext införa denna typ av exemplifiering och att detta istället bör överlämnas till rättstillämpningen att hantera. Det finns också anledning att ge utrymme för att framåt att kunna ta hänsyn till nya omständigheter.

Den föreslagna bestämmelsen missbruk av offentlig ställning

Den föreslagna bestämmelsen om missbruk av offentlig ställning syftar till att utvidga straffrättsligt ansvar till att omfatta även annat än åtgärder som vidtas vid myndighetsutövning. Härvid anges i utredningens överväganden att man gjort bedömningen att det finns behov av en reform som kriminaliserar missbruk av det offentliga uppdraget, vid offentlig upphandling eller annan förvaltning av allmänna medel, i syfte att gynna sig själv eller annan.

Utredningen resonerar kring olika brottsrubriceringar och konstaterar att i de flesta fall bör den som kan påverka beslut i samband med offentlig upphandling ha en sådan ställning att bestämmelsen om trolöshet mot huvudman aktualiseras. Efter denna genomgång av de olika bestämmelserna konstaterar utredningen att "det går att tänka sig" fall då någon åsidosätter reglerna i samband med offentlig upphandling eller annars i samband med förvaltning av offentliga medel i syfte att gynna ett visst intresse på det allmännas bekostnad utan att någon nuvarande straffbestämmelse kan tillämpas på handlandet. Utredningen föreslår därför att straffansvaret ska utvidgas genom en ny bestämmelse, missbruk av offentlig ställning

Akavia anser att bestämmelsen i dess föreslagna form är oklar i flera delar och alltför långtgående i förhållande till de problemområden som anges. Som bestämmelsen är utformad har den karaktär av generalklausul som ska omfatta "straffvärda handlingar som inte träffas av andra bestämmelser". Akavia anser att en sådan generell ingång inte är förenlig med de utgångspunkter för kriminalisering som föredömligt redovisas i betänkandet. En sådan utgångspunkt är att straffrättslig reglering bör användas återhållsamt och ses som sista utvägen

när det gäller att påverka ageranden. Vidare gäller också att det tänkta straffbudet ska avse ett identifierat och konkret intresse som är skyddsvärt, liksom att det inte får finnas någon alternativ metod som är tillräckligt effektiv för att komma tillrätta med de oönskade beteendet.

Flera rekvisit i den föreslagna bestämmelsen är dessutom i hög grad oklara, exempelvis gäller detta personkretsen som ska omfattas. Utredningen noterar också i betänkandet att uttrycket "den som utövar offentlig tjänst eller offentligt uppdrag" är förhållandevis vagt och inte förekommer i svensk straffrätt och att det inte går att av lagtexten utläsa vilka som omfattas. Akavia anser dessutom att tydlighet när det gäller bestämmelsens tillämpning och vem som ska ställas till svars är av extra vikt i situationer som rör offentlig upphandling som ofta involverar många personer och många olika led.

Akavia anser slutligen att den föreslagna bestämmelsens förhållande till det arbetsrättsliga och disciplinära systemet för fel och försummelse i tjänsten inte i tillräcklig grad har belysts i utredningen. Sammanfattningsvis motsätter vi oss därför förslaget som vi anser riskerar att skapa osäkerhet för medarbetare i utövande av sina uppdrag och som i förlängningen kan minska attraktiviteten i att arbeta i offentlig sektor. Medarbetare i offentlig sektor är också i hög grad utsatta för trakasserier och påtryckningar och ett förslag av denna karaktär riskerar att medföra ytterligare påtryckningar i form av bland annat okynnesanmälningar.

För Akavia

Patrik Nilsson

Samhällspolitisk chef

Anna Nitzelius

Sakkunnig

Saco

Via e-post till:

tiina.kangasniemi@saco.se

Er ref: Helena Larsson

Remissvar avseende Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel (SOU 2025:87)

Naturvetarna har fått möjlighet att svara på remissen via Saco och lämnar här sina synpunkter. Sammanfattningsvis tycker vi att problembeskrivningen är för vag, vi saknar fördjupade civilrättsliga perspektiv och vi tycker inte att utredningen har visat att det finns ett behov av att ändra reglerna som rör fel i tjänsten.

Naturvetarna är fackförbundet för akademiker inom naturvetenskap och har över 36 000 medlemmar. Våra medlemmar arbetar inom många olika områden, till exempel djurskydd, miljö, smittskydd, skogsvård, läkemedel, kemikaliehantering, strålskydd och hälso- och sjukvård. Många arbetar i offentlig sektor, bland annat på länsstyrelser, i kommuner och regioner, inom försvaret och i vården. Därför är lagstiftning om korruption och tjänstefel viktig för en stor del av Naturvetarnas medlemmar.

Naturvetarnas synpunkter

Allmänna synpunkter

Naturvetarna delar LO:s, TCO:s och Saco:s gemensamma uppfattning att dagens regler för ansvar vid fel i tjänsten fungerar väl. Vi ser inget behov av att ändra eller lägga till regler. Som centralorganisationerna anser Naturvetarna att det straffrättsliga förhållandet mellan det nya brottet ”missbruk av offentlig ställning” och det utvidgade tjänstefelsbrottet samt övriga straffrättsliga bestämmelser inte är tillräckligt utrett. Vi instämmer vidare i att förhållandet mellan de straffrättsliga och arbetsrättsliga bestämmelserna inte är tillräckligt utrett.

2.1 Utredningens uppdrag

Naturvetarna är kritiska till att kommittédirektivet (2024:14) kräver att utredaren ska föreslå en lagändring som utvidgar ansvaret för tjänstefel, oavsett ställningstagande i sak. Denna beskrivning av uppdraget begränsar utredarens möjlighet att fritt

analysera behovet av ny lagstiftning. Därför finns det särskilda skäl för remissinstanserna att ifrågasätta om de föreslagna lagändringarna verkligen behövs.

3.1 Allmän problembeskrivning

Naturvetarna tycker att utredningens beskrivning av problemet är för otydlig. Det framgår inte vilka specifika handlingar som utredaren ser som ett problem när det gäller korruption, eller hur ofta dessa handlingar förekommer i Sverige. Det är också oklart om sådana handlingar är vanligare inom vissa yrkesgrupper, sektorer eller förvaltningar.

Utredningen bygger på allmän information från bland annat Transparency International, Brottsförebyggande rådet och Polismyndigheten. Dessa källor beskriver generella problem med korruption, särskilt kopplat till organiserad brottslighet och så kallade möjliggörare inom offentlig sektor. Det saknas statistik som visar hur vanligt problemet är, och det finns inte heller detaljerade beskrivningar av hur Transparency International har bedömt Sveriges situation när det gäller korruption enligt deras korruptionsindex (CPI).

Utredningen nämner inte heller att Sverige enligt CPI för 2024 är ett av världens tio minst korrupta länder – Sverige ligger på åttonde plats av hundra. Även om korruption är ett växande problem i Sverige anser Naturvetarna att det är viktigt att utgå från en balanserad och nyanserad bild när det bedöms vilka åtgärder som är lämpliga. Som utredningen påpekar bör straffrättsliga regler bara införas om det verkligen finns behov av det. Enligt Naturvetarna är det svårt att bedöma om föreslagen lagändring är ändamålsenlig och effektiv i förhållande till en så vagt formulerad problembeskrivning.

5.3.2 Straffbestämmelsernas placering

Naturvetarna ifrågasätter om en ny lag om straff för korruptionsbrott är ett effektivt sätt att motverka korruption. Vi ser den föreslagna förändringen främst som en redaktionell justering. Flera av gärningarna som utredaren föreslår som korruptionsbrott liknar, eller är ibland subsidiära till, regler som ska finnas kvar i brottsbalken (1962:700), till exempel tjänstefel och trolöshet mot huvudman. Vi undrar om den föreslagna förändringen kan skapa en missuppfattning om att bara de gärningar som omfattas av den nya lagen är korruption, trots att det inte finns någon legal definition av korruption i svensk rätt.

6.7 Överväganden och förslag

Om brottet ”missbruk av offentlig ställning” instiftas, så ser Naturvetarna positivt på att det endast ska gälla vid avsiktssuppått, eftersom det tydliggör att det är medvetna handlingar som omfattas.

Naturvetarna anser att det är otydlig om handlingarna som träffas av det föreslagna brottet ”missbruk av offentlig ställning” redan är kriminaliserade genom andra bestämmelser. Det framgår inte med tillräcklig tydlighet vilket rättsligt ”hål” lagändringen ska täppa till.

Utredningen hänvisar till rättsfallet "Vårdexpressen"¹ för att förklara att nu gällande regler inte räcker till. I det avgörandet prövade hovrätten om de åtalade hade gjort sig skyldiga till grovt givande och tagande av muta samt trolöshet mot huvudman. Det var brister i bevisning som ledde till frikännande från givande och tagande av muta i ett av fallen, vilket medförde att en av de tre tilltalade frikändes helt. Två tilltalade dömdes emellertid för givande respektive tagande av muta. Det var alltså inte fråga om ett fullt frikännande. Naturvetarna ställer sig frågande till om det föreslagna brottet missbruk av offentlig ställning hade lett till en annan utgång. Bevisbristerna som ledde till en friande dom hade sannolikt påverkat åklagarens möjligheter att styrka ett avsiktsuppåt.

Fallet "Vårdexpressen" visar att det kan vara svårt för den som beslutar om offentlig upphandling att ha insyn och kontroll över hela processen. Naturvetarna anser att lagstiftningen bör utformas så att den som ansvarar för offentlig upphandling motiveras att skapa och följa kontrollmekanismer för processen. Om enskilda medarbetare riskerar att dömas för missbruk av offentlig ställning kan det leda till att organisationens företrädare inte tar sitt ansvar. En ansvarig chef kan då hålla sig ovetande och skylla på sina medarbetare för att undvika ansvar. Detta stämmer inte överens med hur civilrätten är utformad, där en principal ansvarar för sina medarbetare och har arbetsledningsrätten.

Naturvetarna anser att utredningen inte tar tillräcklig hänsyn till civilrättsliga perspektiv i de straffrättsliga delarna. För att kunna bedöma brottet trolöshet mot huvudman, det föreslagna brottet missbruk av offentlig ställning och anställningsförfaranden enligt lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA), bör den civilrättsliga sidan av rättsförhållandena övervägas på ett mer ingående sätt. Det påpekas i kommittédirektivet (2024:14) att brottet trolöshet mot huvudman sägs vara ett avsteg från traditionen att brott mot förpliktelser i avtalsförhållanden främst ska beivras med civilrättsliga påföljder. Brottet missbruk av offentlig ställning skulle utgöra ytterligare ett avsteg från nämnda tradition, eftersom gärningarna som träffas av brottet normalt också är brott mot anställningsavtalet.

Samtidigt som en offentlig anställning ska följa kriterierna som framgår av LOA, med krav på förtjänst och skicklighet för anställning, utgör anställningsprocessen en förhandling om att sluta ett anställningsavtal. När två kandidater har likvärdiga meriter beaktas personlig lämplighet som ett kriterium för anställning och det kan avgöra vem som slutligen anställs. Anställningsförfaranden som är felaktiga ur ett förvaltningsrättsligt perspektiv kan ändå resultera i bindande anställningsavtal, som får hanteras civilrättsligt med krav på sakliga skäl som grund för uppsägning.

Vid anställning till tjänster i mindre sammanhang, exempelvis på en mindre ort eller gällande smalare och specialiserade professioner, är det oundvikligt att bedömningen av personlig lämplighet färgas av att man känner varandra. Naturvetarnas organiserar arbetstagare i flera smala, specialiserade professioner

¹ Hovrätten över Skåne och Blekinge avgörande i mål B 1675–22 och Högsta domstolens beslut i mål B 3534–23. Högsta domstolen beviljade inte prövningstillstånd i den frågan.

som är verksamma i offentlig sektor, exempelvis strålskyddsexperter på Strålskyddsmyndigheten i Katrineholm, skogsakademiker på Skogsstyrelsen i Jönköping eller sjukhusgenetiker som arbetar i regioner. För vissa yrken finns det endast en handfull personer som har rätt kompetens i riket, det är naturligt att de känner varandra genom utbildning eller arbete.

Det är svårt att avgöra var gränsen går mellan otillbörliga och tillåtna hänsyn i sådana situationer. Om den som rekrytera bedömer att en sökande är personligen lämplig för att de känner varandra sedan tidigare, samtidigt som det på grund av bekantskap bedöms att andra sökande inte är lämpliga, kan det vara svårt att avgöra vad som är otillbörlig vänskapskorruption och vad som är tillåtet. Detta kan göra det svårt att rekrytera och behålla personal i mindre samhällen och i små men högt specialiserade funktioner. På sikt kan det innebära att kompetent personal väljer att arbeta i större orter för att skydda sig själva och sina relationer.

Naturvetarna befävar att brottet missbruk av offentlig ställning kan bli ett verktyg för någon som vill utöva otillbörlig påverkan på företrädare för det allmänna. Det är möjligt att någon som är missnöjd med ett beslut hotar med polisanmälan för missbruk av offentlig ställning, med hänvisning till beslutsfattarens relationer på den lilla orten eller inom smala yrken – där det kan vara svårt att helt undvika att personliga relationer påverkar tjänsteutövningen.

Avslutande synpunkter

Naturvetarna vill slutligen lyfta arbetsmarknadsperspektivet. Offentliga arbetsgivare bör erbjuda konkurrenskraftiga villkor för att rekrytera och behålla rätt personer. Om strängare straff införs bör även incitament för att attrahera kompetenta medarbetare övervägas. Annars kan offentlig sektor få svårt att rekrytera och behålla personal, särskilt på mindre orter.

NATURVETARNA

Frida Lawenius

Förbundsdirektör

Sofia Söderberg

Chefsjurist

2025-10-24

Till Saco

Remissvar SOU 2025:87 Straffrättsliga åtgärder mot korrupktion och tjänstefel

SRAT är ett fackförbund inom Saco som inom offentlig sektor bl.a. organiserar tjänstemän på FRA, Kustbevakningen, Sjöfartsverket och Utrikesdepartementet samt audionomer, barnmorskor, logopedier och tandhygienister.

SRAT anser att det redan idag finns en väl etablerad ordning för att utkräva ansvar för tjänstefel, såväl straffrättsligt som arbetsrättsligt, och att utredningen inte har tagit tillräcklig hänsyn till det.

SRAT välkomnar förslaget att behålla kriteriet "i myndighetsutövning" vid brottet tjänstefel.

SRAT bifaller att ringa tjänstefel även fortsättningsvis inte ska vara straffbart. Vi anser dock att förslaget om att ändra lagtexten kan leda till osäkerhet om tolkningen och att de nya formuleringarna i praktiken kan leda till såväl smalare som bredare bedömningar.

SRAT befarar att det nya brottet missbruk av offentlig ställning riskerar att skapa rädsla och överdrivet försiktiga tjänstemän vilket vore till skada för verksamheten. Det nya brottet innehåller otydliga rekvisit. Med anledning av det riskerar antalet polisanmälningar att öka och det skulle lägga ytterligare belastning på ett redan hårt ansatt rättsväsende. Det nya brottet missbruk av offentlig ställning, liksom sedan tidigare brottet tjänstefel, kan komma att användas av missnöjda medborgare som hot eller bestraffning av tjänstemän som fattat ett beslut medborgaren inte är nöjd med. Sådana så kallade okynnesanmälningar väger tungt på den enskilde tjänstemannen som dels behöver oroa sig över att bli åtalad, dels behöver hantera omgivningens attityd av "ingen rök utan eld".

SRAT

Magnus Nordström
förbundsordförande